

Pachtersoproer

1748

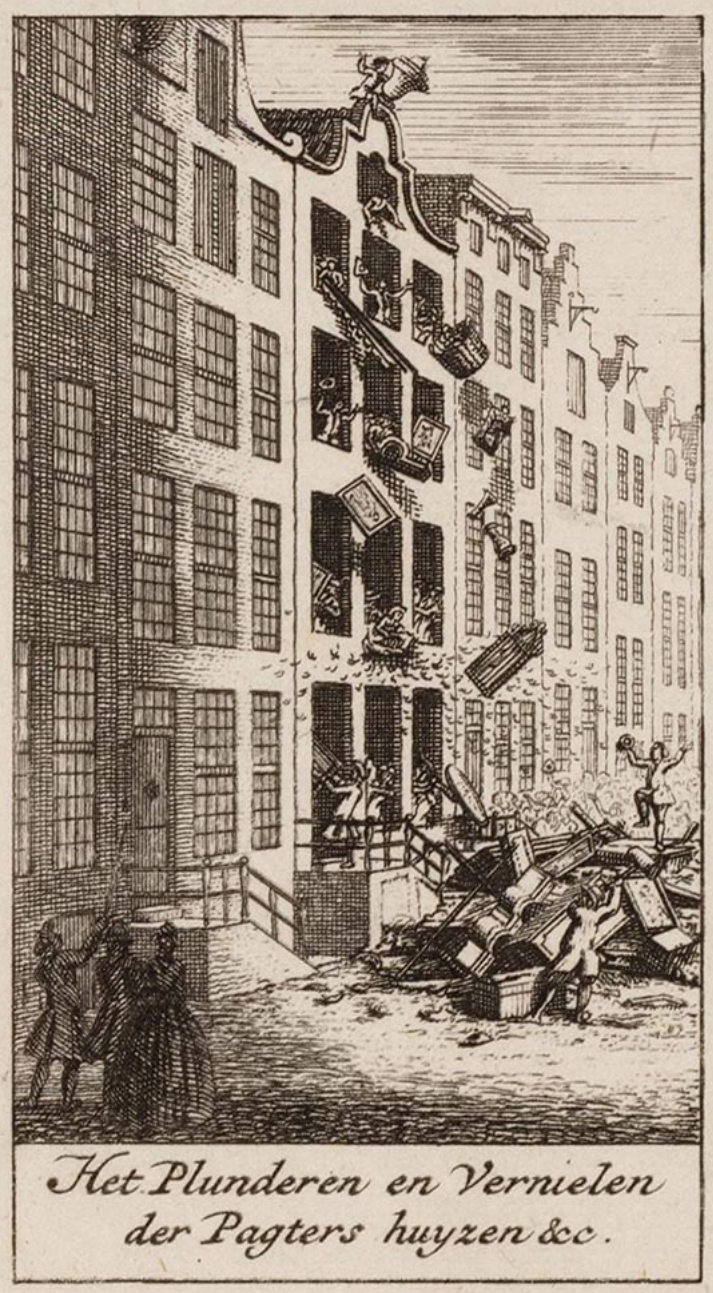

De afbeeldingen in dit boekje komen uit de beeldbank van het Stadsarchief Amsterdam, tenzij anders aangegeven

Het Pachtersoproer was nu eens een landelijk oproer dat begon in steden in de noordelijke provincies Friesland en Groningen. Het sloeg echter snel over naar Holland, met name naar Amsterdam. Op 17 juni 1748 begon het te gisten op de Botermarkt, voor de Boterwaag waar het kantoor van de boteraccijns was. De schout wist deze ongeregeldheid te sussen maar het stadsbestuur was op de hoogte van ernstiger onlusten in andere steden en vroeg de stadhouder om hulptroepen. De stadhouder vond dat de regenten zich deze moeilijkheden zelf op de hals hadden gehaald en dus zelf moesten oplossen door bijvoorbeeld de ergernis over het misbruik bij het uitgeven van pachtcontracten weg te nemen. Op 25 juni braken op de Botermarkt opnieuw rellen uit waarbij de schutterij, opgehitst door hun commandant, gericht gingen schieten op betogers. Drie personen raakten gewond. De vlam in de pan veroorzaakte de schutters door een vrouw, die haar blote achterwerk naar de schutters keerde, op een salvo te trakteren die ze niet overleefde. De hel brak los! Een woedende menigte trok de stad in om huizen van belastingpachters te belagen. Opvallend daarbij is dat ze precies wisten waar ze moesten zijn. Het beperken van het aantal gegadigden die belastinginning mochten pachten hielp natuurlijk daarbij. Dat plunderen strekte zich uit tot de volgende dag, de 26e juni. Er werd nu ook op grote schaal geplunderd en de schutterij beperkte zich tot die laatste gevallen en hun commandanten gaven te kennen dat de schutters niet van plan waren om de huizen van pachters te beschermen omdat die dit aan zichzelf te danken hadden. Spreekwoordelijk was de plundering van het huis van belastingininner Mr. Van Arssen op het Singel. De complete huisraad en de omvangrijke voorraden in de kelders werden vernield. Bij het bestrijden van de plunderingen vielen de volgende twee doden door geweervuur.

- ◀◀ *Op de omslag een prent naar aanleiding van de spectaculaire plundering van het huis van de belastingpachter Mr. Van Arssen op het Singel waarbij behalve de huisraad ook de voorraden in de kelders het moesten ontgelden*
- ▶ *Het begin van de onlusten op 25 juni 1748, waarbij het kantoor van de boteraccijns op de Botermarkt belaagd werd; de schutterij opende het vuur op de opstandelingen*

Als antwoord op de ontevredenheid over het pachtsysteem maakte eerst de Staten van Holland en daarna het stadsbestuur bekend dat het huidige systeem afgeschaft werd. Dat bracht nog lang de rust in de stad niet terug en daarom werden twee onruststokers aan de waag op de Dam opgehangen: Piet van Dort en Mat van den Nieuwendijk. Als deze executie bedoeld was om de gemoederen te kalmeren, mislukte dit volkomen. Ondanks de hermetische afsluiting van de Dam voor het stadhuis drongen de

- ▲ Verontwaardigde Amsterdammers verzamelen zich voor de waag op de Dam waar twee oproerkraaiers opgehangen waren; de Dam was door de schutterij hermetisch afgesloten maar toen het volk opdrong openden de schutters het vuur op hen, met honderden slachtoffers tot gevolg
- ◀ Tegen de plundering van huizen van belastingpachters trad de schutterij voorlopig niet op

mensen op naar de schutterij rond de waag en die voelde zich in het nauw gedreven en opende het vuur op de bevolking. Andere afdelingen van de schutterij die de Dam beveiligden, openden eveneens het vuur waardoor paniek uitbrak een ware slachting plaatsvond. De mensen stoven achteruit waardoor de achterste gelederen in het water van het Damrak werd geduwd. Velen verdronken, anderen werden vertrapt of door geweervuur getroffen. Het resultaat van deze paniek was dat er 83 doden waren te betreuren en dat 140 mensen voorlopig als vermist golden, mogelijk verdronken. Daarnaast waren er ontelbare gewonden gevallen, door geweervuur of door de paniek. Nog nooit waren in de stad zoveel slachtoffers gevallen op één dag.

De maatregel die bedoeld was om de gemoederen te kalmeren, het afschaffen van het systeem van belastinginningen te verpachten aan particulieren, werd in 1750 alweer teniet gedaan. Het stadsbestuur haalde zich een nieuwe groep ontevreden op de hals, de Doelisten. Dit was de tweede garnituur burgers in de stad die nooit een kans kregen op overheidsbaantjes, als schepen of vroedschapslid en privileges als belastinginner. Verder vervreemde het bestuur zich van de schutters waarvan velen met de ontevreden burgerij sympathiseerden.

De Doelisten luidden het eind van de Republiek in door zich in de politiek te mengen en zich af te keren van de Oranjes. Dit zou enkele decennia later weer tot grootscheeps bloedvergieten leiden, maar dat werd meer een burgeroorlog waar schout, rakkers en schutters bij stonden te kijken zonder een noemenswaardige rol te spelen.

Op zich was het systeem van het verpachten van de inning der belastingen begrijpelijk. Het alternatief was het optuigen van een enorm ambtenarenkorps waarvoor ten enenmale de middelen ontbraken. De pijn zat 'm echter in de uitwassen als corruptie, fraude en intimidatie tot ordinaire geweldpleging bij die inning. Pachters behoorden tot de regentenkliek met al hun familieleden, vrienden en kennissen. Zij behoorden enerzijds tot de vroedschap en daarmee verantwoordelijk voor de verdeling van de baantjes en anderzijds stonden ze zelf ook in de rij om lucratieve baantjes te scoren. Die pachters gingen zelden zelf op pad om belastingen te innen, maar stuurden daar hun knechten voor op pad of huurden mensen in die tegen betaling de klus voor hen klaarde. Daar ontstonden juist de misstanden, want die mensen probeerden het onderste uit de kan te halen. Onderstaand een schilderij van het gezin met aanhang van burgemeester Dirck Bas Jacobsz. Geen lid, ook het jongste, of het had een betaald baantje.

Theo Bakker's Domein

Op deze site vindt u makkelijk leesbare maar toch informatieve verhalen over de ontstaansgeschiedenis van Amsterdam. Ze zijn onderverdeeld in rubrieken als Middeleeuwen, godsdiensten, nijverheid en handel, transport, openbaar vervoer, haven, watermanagement, stadsuitleg, annexaties, verkeersdoorbraken, chroniquers en allerlei andere zaken.

Klik hier voor een overzicht van alle PDF's op deze site

